

УДК 332.122

С. М. Смирнова,

к. геол. н., доцент (бвз) кафедри управління земельними ресурсами,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ORCID ID: 0000-0001-9106-7435

В. М. Смирнов,

к. геол. н., керівник екологічної лабораторії,

ТОВ "СЗ "Океан"

ORCID ID: 0000-0003-3809-6098

А. О. Богомаз,

магістрант кафедри управління земельними ресурсами,

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

ORCID ID: 0000-0002-1471-814X

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.18.37

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ У КОНТЕКСТІ "LEADER"

S. Smyrnova,

PhD in Geology, Associate Professor, Department of Land Management

Petro Mohyla Black Sea National University

V. Smyrnov,

PhD in Geology, head of the environmental laboratory, Limited Liability Company "Ocean Shipyard"

A. Bogomaz,

Master of the Department of Land Management, Petro Mohyla Black Sea National University

STATE REGULATION AND PROVISION OF DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES IN THE CONTEXT OF LEADER

Статтю присвячено пріоритетним напрямкам державного регулювання розвитком сільських територій (СТ) на засадах концепції "Leader", активація якої дозволить забезпечити соціально-економічне зростання СТ. Зосереджено увагу на збалансованому функціонуванні сільської економіки, як першочергового пріоритету у забезпеченні соціально-економічної безпеки України. Наголошено на необхідність формування державної політики багатогалузевого розвитку СТ на засадах забезпечення їх соціально-економічного зростання за галузевим принципом. Вказано на пріоритет інноваційного розвитку складових усіх без винятку видів економічної діяльності села, активуючи важелі і стимули економічного розвитку. Зорієнтовано увагу на результативність та ефективність впровадження методології синергетичного державного управління у розвитку СТ з врахуванням тенденцій, динаміки, розмаїття процесів у життєзабезпеченні. Налаштованість на посилення інтегративного функціонування економіки СТ забезпечить синергетичний ефект їх соціально-економічного розвитку.

State policy of regulation of rural territories (RT) development is undergoing a transition period in the process of market relations formation. Reducing employment in the agricultural sector, reducing agricultural competitiveness, protecting the environment, improving rural areas and improving the standard of living of peasants, developing alternative activities in rural areas are urgent problems of the village. In this context, the realization of the state function of managing rural development is a strategic tool for overcoming destabilizing manifestations, combating poverty of rural population, ensuring a fair distribution of public goods and supporting the processes of balanced development of Ukrainian regions. State regulation at the level of regulatory powers of the authorities is to create a set of conditions and factors, tangible or intangible, support the sustainable socio-economic development of the RT. The current system of government has come into conflict with the needs of reforming the rural economy, the real situation of producers in the new economic conditions. Critical analysis and identification of the obstacles to the development of the RT will reveal a number of problematic issues. In such circumstances, the strategic direction for the RT is to develop priority actions on a multifunctional basis in accordance with the Leader concept. Activation of this concept will ensure the socio-economic growth of the territorial development rather than the sectoral principle. Innovative development of components of all types of economic activity, without exception, becomes a priority, since RT have significant resource potential, complex socio-economic and

production and economic structure, characterized by a set of internally inherent features. Particular attention needs to be given to identifying areas for improving the institutional development of the RT, substantiating the financial strategy of strengthening the RT, identifying factors for enhancing business activity, developing entrepreneurship, and improving social policy in the context of the middle class formation in rural Ukraine.

Ключові слова: державне регулювання, сільські території, концепція "Leader", багатогалузевий розвиток, землекористування.

Key words: state regulation, rural territories, the concept "Leader", multi-sectoral development, land use.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток СТ є важливим чинником збалансованого функціонування сільської економіки та постає першочерговим пріоритетом у забезпеченні соціально-економічної безпеки України. З одного боку, СТ виступають осередком культурної спадщини України. Традиції, звичаї, обряди, сформовані в історичній та етнічній площині, є надбанням матеріальних та духовних цінностей нашого народу. З іншого боку, СТ потерпає у глибоких та складних соціально-політичних та соціально-економічних трансформаціях. Водночас скрутне становище погіршено недостатнім фінансово-ресурсним забезпеченням, і, як наслідок, перед СТ постає низка викликів, які прирікають на виживання. Актуальними проблемними питаннями на селі є: недостатньо ефективне використання природних ресурсів, недотримання екологічних умов господарювання, загострення демографічного стану, зниження темпів нарощування людського капіталу, занепад соціальної інфраструктури тощо. За такої ситуації забезпечити стає соціально-економічне середовище стає неможливим, тому ефективність соціальної та економічної політики опинилася в центрі уваги та загострює дискусії навколо цих питань. Саме ці тенденції вимагають підвищеної уваги та визначають актуальність стратегічних пріоритетів, обґрунтування засобів відновлення розвитку СТ у контексті "Leader" на засадах досягнення збалансованого розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інформаційно-аналітичний підхід до будь-якої проблематики слід починати з інтерпретації дефініцій як ключових понять, які торкаються сутності предмета дослідження. Так, ідентифікація категорії "сільська територія" не досліджена та не визначено її теоретичний зміст на законодавчому рівні до 2012 р. ЗУ "Про сільське господарство" в редакції від 17.05.2012 р. визначає СТ як "історично сформовану у законодавчо визначених межах системну сукупність сільських населених пунктів і прилег-

лих до них земельних, лісових, водних та рекреаційних ресурсів, що поєднують в собі адміністративно-територіальну (села, сільські ради) та територіально-функціональну (виробництво продукції, її переробка, зберігання та реалізація) приналежність щодо створення належних умов праці і життєдіяльності сільського населення" [1].

Правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів комплексного розвитку України, окремих галузей економіки, адміністративно-територіальних одиниць, у тому числі і сільських територій визначені в ЗУ "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" від 08.08.2015 р. [2].

Значним кроком до формування змістовної державної політики сільського розвитку стала Концепція розвитку сільських територій, від 23.09.2015 р. [3], яка окреслює пріоритети розвитку СТ та механізм підготовки аграрного та сільського сектору держави до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС. Держава безпосередньо здійснює регулювання та забезпечує розвиток СТ шляхом впровадження інституційного середовища, організаційно-економічного механізму, фінансового та інформаційного забезпечення і державної підтримки розвитку сільських територій.

Розвиток СТ став предметом дискусій серед науковців: монографія Бойко В.В. зі співавторами [4] присвячена обґрунтуванню стратегічних напрямків формування механізмів розвитку сільських територій та зміцнення соціально-економічної безпеки держави; Лісовий А.В. [5] досліджує концептуальні основи державного регулювання розвитку СТ; Газуда Л.М. з співавторами [6] окреслює перспективи результативного сільського розвитку на засадах забезпечення багатofункціонального сільського господарства, зокрема виробництво сільськогосподарської продукції і забезпечення продовольчої безпеки країни та її регіонів; Венгерська Н.С. [7], аналізуючи сільський розвиток України в умовах євроінтеграції, запропонувала перелік заходів для органів державного та ре-

Рис. 1. Вектор формування компонентної складової державної політики у сфері забезпечення соціально-економічне зростання сільських територій на засадах концепції "Leader"

гіонального управління, необхідних для розвитку сільських територій в Україні тощо.

Отже, навіть короткий огляд інформативних джерел вказує на необхідність здійснення кардинальних змін у сфері державного регулювання розвитком СТ на засадах досягнення збалансованого розвитку в контексті "Leader".

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є розкриття сутності державної політики розвитку сільських територій на засадах ефективного соціально-економічного, земельного реформування та забезпечення розвитку сільських територій в контексті "Leader".

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

СТ України характеризуються низькими темпами соціально-економічного розвитку. Загострені питання сьогодення: 1) як позиціонується державна політика у забезпеченні розвитку СТ на засадах концепції "Leader"; 2) невже не існує важелів задля орієнтації масштабних проблем на перспективний багатофункціональний розвиток СТ? Вирішення цих питань вимагає підвищеної уваги до проблем села як з боку держави, так і науки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Державне регулювання у сфері розвитку СТ потерпає в складній ситуації: з одного боку, державна політика реалізується посередництвом інститутів, яким делеговані регуляторні повноваження на засадах адміністративно-командної системи, а з іншого — виникає немало складнощів, які з'являються у процесі реформування економіки та становлення ринкових відносин. Як наслідок, виникає дисбаланс ключових сфер розвитку СТ з подальшим загостренням економічних, екологічних та соціальних проблем. У такому разі важливим і необхідним є посилення позицій держави в управлінні соціально-економічними процесами розвитку СТ в контексті "Leader", яка дозволить в умовах дії двох протилежно спрямованих чинників, про-

сувати уперед розвиток СТ. У такому контексті реалізація державної політики розвитку СТ потребує визначення напрямів системи державного регулювання на рівні:

— законодавчих та інших нормативних актів (указів, постанов), здатних регулювати відносини в сфері соціально-економічних потреб СТ, які можна розв'язати тільки на державному рівні;

— нормативних актів та програм розвитку СТ, які вирішують коло питань на рівні органів місцевого самоврядування (рішення сесій, колегій, громад).

Спрямованість політики державного регулювання щодо забезпечення розвитку СТ основана на принципі паритетності (от лат. *paritas* — рівність), який визначає взаємоузгодженість, рівність та повну відсутність пріоритету сфер впливу: економічної, соціальної, географічної, природної та екологічної (рис. 1).

Саме паритетність у сферах впливу компонентних складових на державну регуляторну політику забезпечить збалансований багатогалузевий розвиток СТ. Інші судження науковців лише доповнюють визначений паритет. Так, Бойко В.В. з співавторами [4, с. 173] вважає, що в Україні пріоритетним має стати інклюзивний вектор розвитку соціально-господарського комплексу вітчизняних СТ, де належним чином будуть задіяні важелі і стимули економічного розвитку.

Соціально-економічна інфраструктура як основа соціальної сфери СТ забезпечує сферу життєдіяльності людини та поліпшує умови її існування. Саме органи місцевого самоврядування спроможні визначити потреби сільських жителів та врегулювати першочергові питання. Важелі соціально-економічного розвитку СТ представлені механізмами забезпечення їх функціонування, а саме соціальними інституціями та ринковим механізмом на регуляторних позиціях держави. Серед провідних соціально-економічних умов функціонування ринкових відносин в межах СТ слід виділити: 1) спеціалізацію виробників за суспільним поділом

праці; 2) економічне відособлення окремих виробників, як власників (господарів). Так, Газуда Л.М. з співавторами [6, с.163] вважає, що регулювання сільського розвитку можливо на позиціях застосування ринкового механізму та сприятливого економічного середовища для підвищення конкурентної спроможності.

До стимулів соціально-економічного розвитку СТ слід віднести мотивацію (з лат. *move*) — спонукання до дії на рівні динамічно керованого процесу поведінкою суб'єкту. У сфері економічних відносин мотиваційні фактори мають забезпечити збалансований сільський розвиток на засадах концепції "Leader":

- забезпечення дотримання конституційних прав людини;

- створення сприятливих умов для запровадження та розвитку інноваційних ідей у сфері реалізації природно-ресурсного потенціалу СТ, а саме оздоровчих послуг та послуг зеленого сільського туризму (агрооселі, туристичні стежини, творчі майстерні тощо);

- сприяння розвитку СТ на засадах програм соціально-економічного розвитку житлово-комунальної сфери;

- відтворення матеріального добробуту та забезпечення розвитку соціальної інфраструктури (освіти, виховання і здоров'я людини);

- вдосконалення системної науково-методичної бази, що сприяє вирішенню проблем комплексного розвитку інфраструктури СТ;

- впровадження технологій енергетичної незалежності;

- забезпечити якісну транспортну інфраструктуру СТ у відповідності до Національної транспортної стратегії України на період до 2020 р;

- підтримка та розвиток заготівельно-збутової інфраструктури на селі на засадах кооперації виробництва.

Стимулювання та активізація розвитку СТ генетично пов'язано з методологією синергетичного державного управління, яке застосовує новітні методи і форми в аналізі складних нелінійних систем, здатних до самоорганізації. Саме такою системою виступають СТ, які мають долати зовнішні та внутрішні "флуктуації", що викликані змінами та нестабільністю у розвитку земельних відносин. На шляху долання "хаосу", який постійно присутній у процесі функціонування складних систем, концепція "Leader" наголошує на пріоритетності та збалансованості таких складових у розвитку СТ:

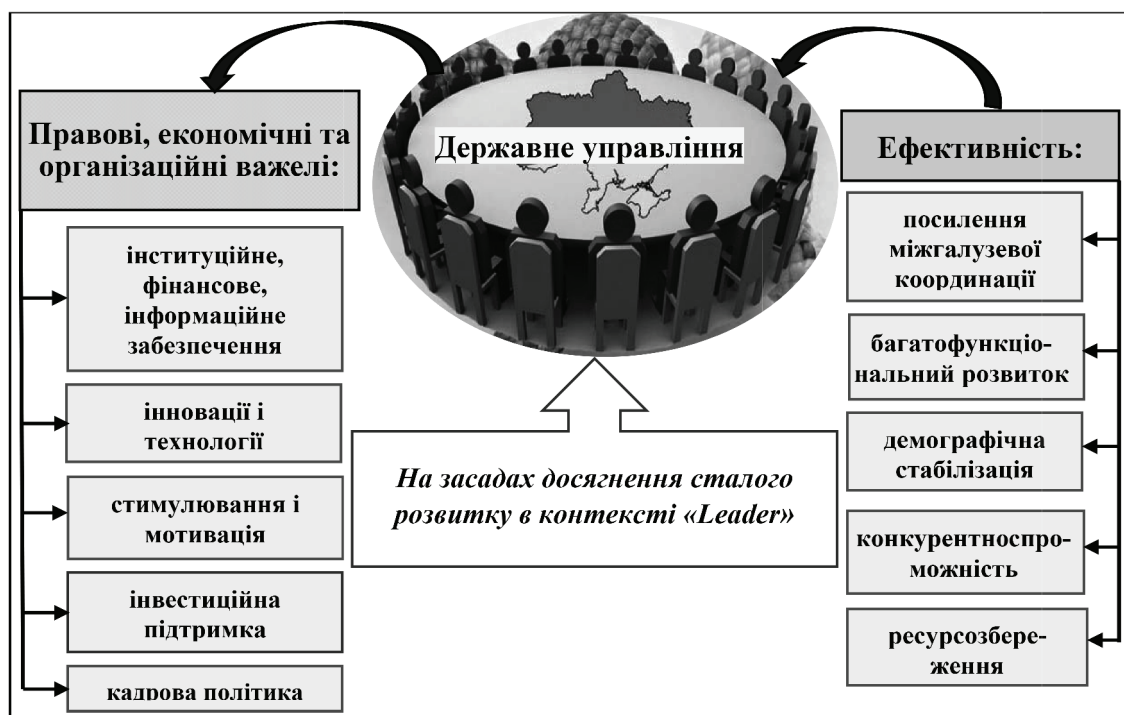
- Соціальна компонента орієнтована на історичні особливості розвитку окремої СТ з політичними свободами, гендерною рівністю,

сімейними цінностями, життєвим укладом. Вона створює соціально-економічний клімат, віддзеркалює духовно-моральний стан у державі, отже і на селі. Тому досить важливі показники є забезпечення медичними установами сіл, влаштування дошкільних та шкільних закладів, створення та відвідування культурних заходів, згуртованість та активність громад тощо. Їх сукупність описує рівень соціального благополуччя в цілому та окреслює тенденції до взаємодії соціально утворюючих галузей сільської економіки. Куценко В.І. [8, с. 8] вважає, що відродити село без відродження соціальної сфери та її інфраструктури неможливо. Наголошено на її пріоритетному розвитку, як важливого чинника стійкого функціонування сільської економіки.

- Економічна компонента описує матеріальний добробут (ВВП на душу сільського населення) та демонструє платоспроможність селянина за сферу послуг, медичне страхування, рівень освіти, товари народного споживання та інші матеріальні цінності. Важливими економічними показниками є доходи місцевого бюджету, кількість суб'єктів господарювання за формами власності, видами економічної діяльності, розміром. Антиподом виступає рівень безробіття, низькі кредитні та інвестиційні рейтинги, диспропорції у розподілі матеріальних ресурсів СТ тощо. У цьому контексті Могильний О.М. [9, с. 119—121] наголошує на необхідності прямої бюджетної підтримки діяльності сільськогосподарських підприємств в сфері державного регулювання аграрного сектору та вважає дієвими економічними важелями регулювання аграрної сфери: розвиток незалежних видів страхування, цінову політику, податкове стимулювання, фінансово-кредитне забезпечення, митно-тарифне регулювання, інвестиційну підтримку на гарантійних державних засадах.

- Географічна компонента визначає гео-економічне розташування продуктивних сил, які уклалися історично або в процесі розвитку на основі суспільного поділу праці. Практичний аспект формування географічної компоненти відбувається в процесі економічного районування. Головний принцип — максимально вигідна продуктивність при мінімальних коштах виробництва, транспорту, розподілу й споживання. До уваги приймається доцільність та ефективність територіального розміщення і переміщення виробництва і споживання, пропорційність та збалансованість міжгалузевих, міжрайонних зв'язків, ефективність організації управління економічними районами та політики й планування їх розвитку. Жук М.В. та

Рис. 2. Формування державної політики в контексті розвитку синергетичного потенціалу сільських територій

Примітка: ілюстрація використана з сайту <http://www.chas.cv.ua>

Круль В.П. [10, с. 138—153] відмічають набуття великого значення інтеграційних процесів, які дають можливості значно розширити межі сільськогосподарського виробництва, сприяти спеціалізації агровиробничих процесів та ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу села;

— Природна компонента визначає ресурсний потенціал СТ як інтегральну сукупність компонентів зовнішнього середовища: ґрунтовий покрив, земельні ресурси, геологічну будову, гідрологічну та гідрогеологічну мережі, фіто- та зооценози. Географічне положення та кліматичні особливості СТ визначають природні умови, а саме: радіаційний баланс, температурний режим, опади, атмосферний тиск, швидкість та напрям вітру, вологість повітря, хмарність, прозорість тощо. Аналізуючи ресурсний потенціал СТ, Важинський Ф.А. [11, с. 286] наголошує на можливості максимальною мірою використати ресурсний потенціал для реалізації соціально-економічних цілей сільського розвитку та ефективного його залучення в систему міжрайонних і народногосподарських зв'язків.

— Екологічна компонента формується на підвалинах екологічної безпеки та об'єднує поняття "якість життя", "рівень життя", "безпечний стан довкілля" тощо. Дослідження генезису екологічної компоненти на засадах зба-

лансованого розвитку доводить її важливість для сільських територій України. Так, М.І. Стегней [12, с. 19] зауважує, що процес євроінтеграції України повинен супроводжуватись Адаптацією до вимог спільної екологічної політики Європейського Союзу, яка передбачає гармонізацію законодавства України із екологічними директивами ЄС та створення адміністративного потенціалу для контролю за його неухильним дотриманням. Природоохоронна спрямованість екологічної компоненти орієнтована на підтримку екологічної рівноваги в агробіогеоценозах на позиціях збереження природно-заповідного фонду.

Крім визначених компонент, СТ досить важливими виявляються такі специфічні просторові критерії, як площа, конфігурація, протяжність, компактність, демографічний стан, особливості ландшафту, що відіграють певну роль у їх функціонуванні.

Підсумовуючи аналіз компонентних складових, можна визнати, що означені фактори впливу на розвиток СТ володіють синергізмом (гр. *synergos* — дія разом) з орієнтуванням на комбінований ефект. Така властивість зветься "емергентністю" (англ. *emergent* "виникає, несподівано з'являється") [13, с. 192]. Фактично, вона свідчить про формування якісно нової властивості соціально-економічної системи,

тому сукупно означені фактори впливу перевищують вплив кожної окремо розглянутої компоненти соціоекосистеми. Так, Варцаба В.І. [14, с. 248] наголошує на інтеграції державного управлінського впливу на рівні складних ієрархічних соціально-економічних систем, якими виступають СТ, та пропонує ефективне використання синергійного ефекту, як інноваційного методу та інструменту забезпечення взаємодії у процесі діяльності. Такий підхід забезпечить якісне зрушення ефективних трансформацій у сільському розвитку. У такому різі, уміння формувати й реалізувати синергійні ефекти на рівні органів влади розглядається як вища компетенція, якою повинен володіти держава (рис. 2).

Системна підтримка функціонування визначених важелів дасть змогу поетапно розв'язати економічні проблеми розвитку суспільства в цілому. Натомість очікується виправдана ефективність несільськогосподарських видів діяльності на СТ як альтернативних джерел доходів та перспектив подальшого їх соціально-економічного розвитку. Отже, пропагування диверсифікації видів економічної діяльності на сільських територіях виправдано в країнах ЄС.

Синергетично-орієнтована державна політика управлінням розвитком СТ використовує правові, економічні, організаційні важелі, здатні обіймати низку впливових факторів їх розвитку та, в подальшому, вимагає проведення інвентаризації досягнень, збитків та проблемних питань з метою циклічного стимулювання їх розвитку у сфері фінансового забезпечення СТ, аграрної науки, освіти та підготовки кадрів для села, розвитку пріоритетних видів економічної діяльності; збереженню суспільних інституцій, надання адміністративних послуг, підвищенню рівня добробуту і якості життя сільських мешканців тощо.

ВИСНОВКИ

Державне регулювання процесів розвитку СТ виступає першочерговим пріоритетом державної політики за євроінтеграційним вектором зовнішньої політики України. Посилення важливості вирішення проблем СТ потребує зміни орієнтації держави у напрямку підвищення інвестиційної привабливості СТ, запровадження структурної перебудови господарської інфраструктури села на збалансований багатофункціональний розвиток, формування організаційно-економічного інструменту управління ризиками та безпекою розвитку СТ.

Розбудова СТ має значний потенціал впливу на їх розвиток, задля реалізації якого необхідно провести низку реформ на правових, еко-

номічних та організаційних засадах. Завдяки механізму забезпечення синергетичної взаємодії складових компонентів державної політики у сфері забезпечення соціально-економічного зростання СТ можна досягти інтеграції цілей функціональних складових сталого розвитку та синхронізувати їх діяльність в єдиному векторі розвитку, наведеному на забезпечення позитивного синергетичного ефекту.

Література:

1. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 15 серп. 2018 р. N 49. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/print> (дата звернення: 12.09.2019).
2. Куценко В.І., Тріленберг Г.І. Соціальні проблеми українського села: європейський досвід їх розв'язання. Публічне управління та регіональна політика в країнах центральної і східної Європи: праці міжнар. наук.-практ. конф., м. Форос, 22 жовтня 2012 р. Львів, 2012. С. 12—15.
3. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Ав.-т.-упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилиєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. — К: Парламентське вид-во, 2009. — 632 с. URL: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36382.pdf> (дата звернення: 10.09.2019).
4. Напрями та засоби розвитку сільських територій в контексті зміцнення соціально-економічної безпеки України / В.В. Бойко та ін.; за ред. Т.Г. Васильціва, В.В. Бойка. Львів: Ліга-Прес, 2016. 260 с. URL: http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/Monografia_Boyko.pdf (дата звернення: 12.09.2019).
5. Лісовий А.В. Державне регулювання розвитку сільських територій: [монографія] / А.В. Лісовий. — К.: Дія, 2007. — 400 с.
6. Газуда А.М., Ерфан В.Й., Газуда С.М. Сільський розвиток регіону: [монографія] / А.М. Газуда, В.Й. Ерфан, С.М. Газуда. — Ужгород: Видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. — 250 с. URL: <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16084/.pdf> (дата звернення: 11.09.2019).
7. Венгерська Н.С. Сільський розвиток України в умовах євроінтеграції: проблеми та перспективи / Н. С. Венгерська // Економічний вісник Національного гірничого університету. — 2015. — № 4. — С. 113—118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_4_15 (дата звернення: 10.09.2019).
8. Куценко В.І. Соціальна інфраструктура — важливий чинник стійкого функціонування сільської економіки (концептуальні підходи)

/ В.І. Куценко. Агросвіт. — 2009. — № 9. С. 7—11. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/9_2009/3.pdf (дата звернення: 12.09.2019).

9. Моги́льний О.М. Регулювання аграрної сфери / О.М. Моги́льний. — Ужгород: ІВА, 2005. — 400 с. URL: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/1613/1/Nauk_chut_2014_3_17-20.pdf (дата звернення: 11.09.2019).

10. Жук М.В., Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України: підручник / М.В. Жук, В.П. Круль. — К.: Кондор, 2004. — 296 с.

11. Важинський Ф.А. Ресурсний потенціал сільських територій / Ф.А. Важинський, М.М. Галелюк // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. — 2013. — Вип. 10. — С. 284—287. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlubp_2013_10_68 (дата звернення: 09.09.2019).

11. Стегней М.І. Екологічні пріоритети розвитку сільських територій / М.І. Стегней // Економіка та держава. — 2015. — № 1. — С. 17—21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_1_6 (дата звернення: 09.09.2019).

12. Елфимов Г.М. Понятие "нового" в теории эмергентной эволюции // Управленческое консультирование. СПб., 2009. — № 1. — С. 187—222.

13. Варцаба В.І. Синергетична парадигма гармонізованого управління людськими ресурсами соціально-економічних систем / В.І. Варцаба // Проблеми економіки. — 2015. — № 2. — С. 247—252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2011_3_35 (дата звернення: 10.09.2019).

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On state support for agriculture of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15/print> (Accessed 12 September 2019).

2. Kutsenko, V.I. and Trilenberh, H.I. (2012), "Social problems in the Ukrainian countryside: A European experience in solving them.", Pratsi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Public administration and regional policy in Central and Eastern Europe], L'viv, Ukraine, pp. 12—15.

3. Androschuk, H.O. Zhylyiaiev, I.B. Chy-zhevs'kyj, B.H. and Shevchenko M.M. (2009), "Strategy of innovative development of Ukraine for 2010—2020 in the conditions of globalization challenges", available at: <http://kno.rada.gov.ua/uploads/documents/36382.pdf> (Accessed 10 September 2019).

4. Bojko, V.V. Vasylytsiv, T. H. Voloshyn, V. I. Iliash, O. I. and Lupak, R. L. (2016), Napriamy ta

zasoby rozvytku sil's'kykh terytorij v konteksti zmitsnennia sotsial'noekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Directions and means of rural development in the context of strengthening social and economic security of Ukraine], Liha-Pres, L'viv, Ukraine, available at: http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/Monografia_Boyko.pdf (Accessed 12 September 2019).

5. Lisovyj, A.V. (2007), Derzhavne rehuliu-vannia rozvytku sil's'kykh terytorij [State regulation of rural development territory], Diia, Kyiv, Ukraine.

6. Hazuda, L. M. Erfan, V. J. and Hazuda, S. M. (2015), Sil's'kyj rozvytok rehionu [Rural development of the region], FOP Sabov A. M., Uzhhorod, Ukraine, available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/16084/.pdf> (Accessed 11 September 2019).

7. Venhers'ka, N. S. (2015), "Rural development of Ukraine in the context of European integration: problems and prospects", Ekonomichnyj visnyk Natsional'noho hirnychoho universytetu, [Online], vol. 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2015_4_15 (Accessed 10 September 2019).

8. Kutsenko, V.I. (2009), "Social infrastructure is an important factor in the sustainable functioning of the rural economy (conceptual approaches)", Ahrosvit, [Online], vol. 9, available at: http://www.agrosvit.info/pdf/9_2009/3.pdf (Accessed 12 September 2019).

9. Mohyl'nyj, O.M. (2005), Rehuliu-vannia ahrarnoi sfery [Agrarian sphere regulation], IVA, Uzhhorod, Ukraine, available at: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/1613/1/Nauk_chut_2014_3_17-20.pdf (Accessed 11 September 2019).

10. Zhuk, M.V. (2004), Rozmischennia produktyvnykh syl i ekonomika rehioniv Ukrainy [Deployment of productive forces and economy of regions of Ukraine], Kondor, Kyiv, Ukraine.

11. Stehnej, M. I. (2015), "Environmental priorities for rural development", Ekonomika ta derzhava, vol. 1, pp. 17—21, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_1_6 (Accessed 9 September 2019).

12. Elfymov, H.M. (2009), "The concept of "new" in the theory of emergent evolution", Upravlencheskoe konsul'tyrovanye, vol. 1, pp. 187—222.

13. Vartsaba, V. I. (2015), "Synergistic paradigm of harmonized management of human resources of socio-economic systems", Problemy ekonomiky, vol. 2, pp. 247—252, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2011_3_35 (Accessed 10 September 2019).

Стаття надійшла до редакції 14.09.2019 р.